

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
Педагогика**

Българско научно-педагогическо и методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киевски 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• година XXXIX, 2012 • киевски 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

23 ^{9 – 15 ЮНИ}

Старозагорската опера на 90 години

Откъс от „90 години Старозагорска опера и 70 години от одържавяването ѝ“

Ема Жунич

Институт за изследване на изкуствата – БАН

Още в средата на XIX в. в Стара Загора има **организиран** музикален живот. Даскал Атанас Иванов сформира хор при храма „Св. Димитър“, който освен църковни разучава и светски песни и е пионер в разпространението на художествената музика сред зараalii. Почти десетилетие преди Освобождението в кв. „Акаргжа“ е създаден и оркестър – желан гост на вечеринки и забави, особено сред по-просветените млади хора, а в репертоара се включват и призивно-патриотичните „Стани, стани, юнак балкански“, „Вятър ечи, Балкан стене“ и пр., съзвучни с революционния подем сред българското население. Инициатори за създаването му са завърналият се от Белград гаскал Петър Иванов (участник в легията на Раковски, флейтист) и по-известният като революционер Колю Ганчев, цигулар. Голям ученически хор функционира към храм „Св. Димитър“ под ръководството на учителя и общественик Петко Икономов, но мнозина продължават участието си и след дипломиране.

През 1897 г. се завръща Димитър Хаджигеоргиев, завършил висше музикално образование в Прага. Негова е идеята да има музикално гружество в града. На 2 ноември 1897 г. е подписан учредителният акт на музикалното гружество „Кавал“ с най-главна цел: „Да разработва и разпространява българското и славянското пеене и музика и въобще всяка художествена музика“.

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdm@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 2/2016:

БЪЛГАРИЯ ПО СВЕТА

Българските училища в чужбина – историко-географско изследване / Боян Кулов

ПОГЛЕД НАД БАЛКАНИТЕ

Лихварството в България и опитите за неговото регулиране в края на XIX век / Росица Златинска

Българският общ народен студентски съюз и полицията (1930 – 1934 г.) / Борис Боев

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ
ГРАНИЦИ

A Brief View Over
American Most Prominent
Abolitionist Newspapers
and Writings During
the Mid XIX Century
(1820 – 1850's) / *Borislav
Momchilov*

90 години Старозагор-
ска опера и 70 години от
одържавяването ѝ / *Ема
Жунич*

Немско-български кул-
турни отношения от нача-
лото на XX век до средата
на 40-те години на века /
Розалия Гигова

РЕЦЕНЗИИ
И АНОТАЦИИ

Испански дипломатиче-
ски документи за Осман-
ската империя и българите
(XVIII – XIX в.) / *Пенка
Данова*

Още през април 1898 г. е първият концерт – смесен хор с около 60 участници, 40 оркестранти и солисти представят творби от български и чужди автори под диригентството на Димитър Хаджигеоргиев и Георги Байданов. „Селски хор“ от първо действие на „Продадена невеста“ е първият досег на старозагорци с чудния свят на операта. Дружеството бързо печели популярност, съставите се попълват с нови членове.

Иван Скордев, Тодор Пъндев (цигулар, певец, ръководител на детската музикална китка „Родни звуци“, наброяваща 300 деца), Йосиф Стоилов са сред хората, оставили най-трайни дири. За мащабите на просветната, просветителската и музикалната дейност на Георги Байданов (дългогодишен учител в мъжкото класно училище, ръководител на мъжки хор при храма „Св. Николай“, съставител на учебници, публицист) и за авторитета му сред музикалните среди в България свидетелства фактът, че в няколко броя на „Музикален вестник“ се обсъжда провеждането на Втория музикален конгрес (1904) да стане в Стара Загора – в негова чест. Само след година в града идва още един самоотвержен музикант – Златан Станчев, учител по музика в Старозагорската девическа педагогическа гимназия. Още с пристигането си става член на гружество „Кавал“, заема се със стабилизиране на хоровото дело в града и скоро „постига завидно изпълнителско ниво“. Войните (1912 – 1918) довеждат до прекъсване дейността на Дружеството, но едва завърнал се от фронта, Златан Станчев възобновява и увеличава хорове. Изпълняваните детски оперетки създават у погростващите вкус към музикално-сценичното творчество, а в края на 1919 г. Станчев заедно с капелмайстора Хенрих Споуста поставят и оперетата „Двамата Тюреновци“ от Бордес. През 1922 г. ежесечните концерти на симфоничния оркестър са придружени с беседи върху изпълняваните произведения, водени от съдията Георги Стоянович, по-известен с псевдонима си на музикален критик А. П. Берсенеф. С интерес се посрещат концертните изяви на гостуващите братя Димитър и Борис Христови (старозагорци, тенори в Софийска опера), на Христина Морфова (вече завоювала симпатии на чешката публика), Стефан Македонски и Ана Тодорова, братя Владигерови и Саша Попов, пътуващата трупа на Масини и гр. Възобновява се дейността на гружество „Кавал“, концертните програми стават все по-разнообразни, често се изпълняват хорове от „Вълшебната флейта“, „Трубадур“, „Ернани“, „Лоенгрин“, „Вълшебният срелец“, а и цели сцени от оперите „Кармен“ и „Фауст“.

В края на 1924 г. Дружеството пристъпва към поставянето на цяла опера. Изборът е „Гергана“ на Маестро Георги Атанасов.

Излизашите по това време в града два вестника – „Кавал“ (на Дружеството) и „Музикален преглед“ (на местния клон на Съюза на професионалните

музиканти в България), отразяват подробно събитието, но и съпътстващата го полемика.

В началото на април 1926 г. „Гергана“ е изпълнена пред Маестро Атанасов, който няколко дни по-късно споделя във в. „Независимост“ (№1477, 1926), че е бил „много приятно изненадан: хубави гласове, красиви хора, постановка добра, игра отлична, оркестър сносен, хор – кристален, с отличен ансамбъл“. Дори само този отзив на Маестро е достатъчен, за да си дадем сметка днес, почти 90 години по-късно, за желанието, себеотрицанието и ентузиазма на първите. По-късно, през януари 1927 г., пак по покана на дружество „Кавал“, Маестро гостува повторно на Стара Загора и повторно изказва радост и задоволство от изпълнението на всички участващи, след като той самият е дирижирал „Гергана“ – бенефис в негова чест.

Първата постановка на „Гергана“ е подновявана многократно и е подгържана в целия период до огържавяването на операта през 1946 г., почти неизменно присъства и в организирани турнета – от Бургас до Първомай и от Русе до Хасково.

Сам по себе си, опитът на старозагорци не е уникален. В много селища между двете световни войни се правят опити (нееднократни!) за поставяне и изнасяне на цели музикалносценични произведения. Много от тези опити успяват, но след няколко представления всичко приключва. Старозагорският е интересен, уникален с това, че участниците, окрили от успеха на „Гергана“ и лъчезарната усмивка на Маестро Атанасов след последния акорд, от топлия прием на публиката, още следващия сезон се залавят с подготовка на ново заглавие и въпреки липсата на елементарни условия, въпреки всевъзможни трудности и пречки, с цената на всякакви жертви и неимоверни усилия продължават по поетия път цели 20 сезона, през които са осъществени над 1000 представления пред повече от 400 000 зрители.

Едва ли има автор, писал за музикалното дело в града през първата половина на XX век, който да не споменава дейността на Златан Станчев.

През годините той е учител по музика, преподава мандолина, китара, цигулка, виола, виолончело, контрабас и флейта, организира и ръководи мандолинни, струнни и духови оркестри, множество хорове, а показалите добри гласови данни хористи обучават отделно и допълнително. Домакин, копист, корепетитор, публицист и редактор, член на ръководството на Операта, водещ преговори за получаване на нотни материали и привличане на нови изпълнители, за отпускане на парични помощи от кметството, от гържавата, от Министерството на просветата, за командироване на артисти от Народната опера – София, в Старозагорската. За него унизителна работа няма, той е навсякъде – от поддръждането на оркестрови пултове и декори и почистването и окомплектовката на костюми (Операта в началото има един-единствен сценичен работник) до създаване на цели поколения музикални труженици, влюбени в изкуството – братята Димитър и Борис Христови, Димитър Божков, Панайот Димитров-Отето, Тодор Мазаров, Ничка Хаджимитева-Баталова, Руси Белчев, Йовка Бунарджиева и др. „Вещ и прецизен диригент“, създател и ръководител на хоровете във Варна, Свищов, София, Русе, Стара Загора и региона, при честването на 30-годишната му музикална дейност (1926) Златан Станчев получава множество поздравителни адреси. Колко любов и усърдие, колко ведрост и оптимизъм, непоколебимо постоянство и желязна воля са необходими, за да предизвикат такова уважение и признание?! На 18 декември 1946 обществеността и огържавената вече Старозагорска опера със спектакъл на „Травиата“ (Елисавета Йовович в главната роля) отбелязват неговото оттегляне от активна творческа дейност. Без Златан Станчев и Георги Михайлов – превърнали се в насъщна необходимост с организаторския си талант и безпределна преданост към делото, то не би просъществувало! После, когато Станчев вече не е между живите, в знак на признателност артистите на Старозагорската опера превръщат името му в знаме – наричат „Златан Станчев“ културната си бригада, която трябва да изнася програми по производствени, строителни и селскостопански обекти.

След първото цялостно представление на 1 юли 1925 г., с което започва легоброенето на единствената оцеляла извънстолична оперна трупа в България до

1947 г., следват постановки на „Трубадур“, „Севилският бръснар“, „Травиата“, „Селска чест“, „Фра Дяволо“, „Риголето“, „Тоска“, „Мадам Бътерфлай“, „Билиана“, „Ако бях цар“, „Фауст“ – някои възстановявани по 2 – 3 пъти до 1946 година.

През 1928 г. начело с Димитър Т. Христов – старозагорец, тенор в Софийската опера, върнал се в родния град, една част от членовете на музикалното дружество „Кавал“ се отцепва. Образуват Районна опера – Стара Загора. През 1931 г. е преименувана на Южнобългарска районна опера, през 1934 – трансформирана в Старозагорска общинска опера.

Никола Драганов – първият историк на трупата, пише, че през целия този период общо събрание избира ръководителите – председател, секретар, касиер, контролна комисия; на общи събрания се отчитат резултатите, търсят се оптимални решения на проблемите, съгласуват се бъдещи насоки в дейността – истински пример за демокрация! „Съзнателната дисциплина на дружествените членове е на завидна висота и това обстоятелство, улеснявайки в голяма степен функциите на ръководството, се явява като един от важните двигатели в дейността на дружеството. Достатъчно е ръководството да възложи някаква задача, за да се смята, че тя ще бъде изпълнена“, свидетелства той.

Действително ли Драганов е помощник-режисьорът и първи историк на Старозагорската опера, за когото мнозина все още си спомнят? В непрекъснато изискваните от София справки и отчети след 1946 г. в списъчния състав на трупата като инспициент (т.е. помощник-режисьор) е вписан Никола Динев Маринов. От Никола Динев Маринов е подписан протоколът за предаване на художествения архив на следващия пом.-режисьор на театъра Калин Гочев през 1965, когато Никола Драганов е пенсиониран. От „Спомени“ на Драганов, съхранени в ДА – Стара Загора, става ясно, че е завършил Търговската гимназия в града, но в Главната книга на училището през 1924 – 1926 има вписан един-единствен Никола и той е Никола Динев Маринов. Значи Драганов е псевдоним! Защо точно „Драганов“?! Драганов – като преклонение, като израз на синовна почит, своеобразен реверанс и дума, дадена пред самия себе си по примера на кумира Драган Кърджиев,) „да подчини всичко: спокойствие, време, труд на единствената преследвана цел – постигане на възможното най-високо ниво, постигане на истинско изкуство“!

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 2

Нови подходи по „Домашен бит и техника“

*Откъс от „Познавателният процес
и мястото на самостоятелната работа
в него при обучението по „Домашен бит
и техника“*

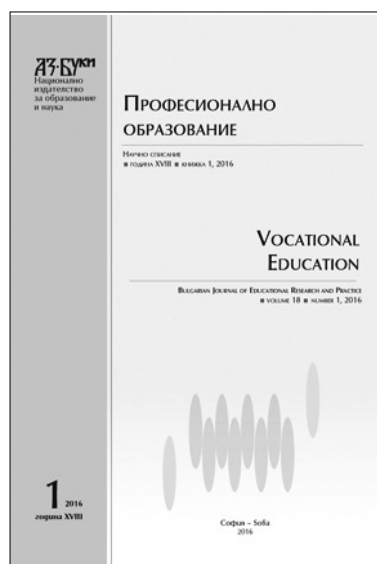
Радостина Георгиева

ОУ „Пейо Крачолов Яворов“ – с. Стефаново

През последните няколко десетилетия във връзка с движението за усъвършенстване на обучението и повишаването на неговата ефективност се отделя все по-голямо внимание на проблема за самостоятелната работа на учениците. Значението, ролята и мястото на различните видове и форми на самостоятелната работа на учениците се разглеждат в редица по-нови учебници и трудове по дидактика и педагогика. Полагат се усилия от учениците да се изучи по-пълно същността на самостоятелната познавателна и практическа дейност на учениците в процеса на обучението, нейните компоненти и зависимости между тях, за да се разкрие нейната структура, да се установят нейните особености и закономерности с оглед на осъществяването на оптималното с ръководство и управление. В училищната практика се очертава тенденция да се повишава относителният дял на самостоятелната работа на учениците както по време на уроците, така и при други форми на обучение.

Обучението е един от факторите, подпомагащи развитието на човешката личност.

Заглавието е на редакцията

www.vocedu@azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Тоня Георгиева

E-mail: tonia@au-plovdiv.bg

Редактори

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Йордан Ходжев

0889 81 15 65

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: vocedu@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Професионално образование“, кн. 1/2016:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

МЕЖДУНАРОДЕН ОПИТ

Използване на ресурсите на интернет сайта в работата на преподавателя в медицински колеж / *Елка Евлогиева*

УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ

Актуално състояние и тенденции за развитие на професионалното образование и обучение в перспективата на ученето през целия живот / *Аделина Любомирова*

Дуално обучение? Защо не / *Иглика Нинова*

МЕТОДИКА И ОПИТ

Иновационни методи на обучение при учебния предмет „Обща теория на счетоводната отчетност“ / *Красимира Макавеева*

Мястото на професионалните гимназии по селско стопанство за развитието на земеделието в България / *Румен Граховски*

Училището – център в общността: нов или добре забравен модел на работа в училищата / *Николай Михайлов*

Педагогическото познание на учителя за приложението на мултимедийни продукти в обучението / *Нина Герджикова*

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Универсалност на рекламното послание / *Николай Кънчев*

Познавателният процес и мястото на самостоятелната работа в него при обучението по „Домашен бит и техника“ / *Радостина Георгиева*

Модел за формиране и развитие на комуникативната компетентност на студентите в технически ВУЗ / *Диана Изворска*

Маркетингови аспекти на частното образование в България / *Николай Качармазов*

УЧИЛИЩЕ ЗА УЧИТЕЛИ

Историята на една млада гимназия / *Нели Стефанова*

Марчинг бенд „Marching stars“ / *Ивайла Цачева*

Интердисциплинарният подход в обучението по предприемачество / *Кунка Юркова*

Гражданското образование – многопластово изграждане на личността / *Донка Славчева*

Европейско измерение на квалификационната дейност в училище чрез участие в програма „Еразъм+“ / *Нели Стефанова*

То е особен вид познавателна дейност, в процеса на която учениците овладяват знания, умения и навици. Но трябва да се подчертае, че учителят е този, който ръководи, активизира дейността, създава подходящи условия за протичането на познавателния процес.

Активизирането на познавателната дейност има огромно значение за пълноценното развитие на учениците. Най-трайни са тези знания, които те усвояват чрез собствени усилия в самостоятелната дейност – учебна и практическа.

Учебният процес, разгледан като система, има динамичен характер. Върху него оказват влияние различни външни фактори. Ефективността на процеса на обучение е зависима не само от целите, но и от организационните форми, методите на обучение, особеностите на дейността на учениците, условията за учебен труд, времето с което разполага учителят. Някои автори предлагат да се наблюдава и измерват вътрешната и външната ефективност на обучението. Вътрешната ефективност да отразява достигането на целите на определено училище, а външната ефективност – достигане на икономически изисквания и поръчки въобще към образователната сфера.

За да бъде успешна реализацията на познавателната дейност, трябва да се спазват следните основни гудактически изисквания.

Първо основно изискване на гудактиката към организиране на обучението е чрез средства за активизиране да се осигури единство в дейността на ученика и учителя, взаимовръзка и взаимно влияние на методите за преподаване и обучение.

Второ основно изискване на гудактиката е широкото ползване на самостоятелната дейност на учениците в обучението. Тя осигурява най-успешно усвояване на знанията и уменията.

Трето основно изискване на гудактиката е подходящото съчетаване на урочната с извънурочната работа на учителя и учениците, което да осигури разширяване и нагряждане на техните знания и умения. Това може да се реализира ефективно само ако се познава много добре учебното съдържание и ако учителят осъществява дружелюбен, емоционално наситен контакт.

Друго важно условие, за да бъде познавателната дейност успешна, е отношението на учениците към нея. Познавателната дейност на личността не е вродена нейна черта. Тя се формира в процеса на развитие на човека. Активността на личността, отношението ѝ към ученето, всички аспекти на познавателната ѝ дейност носят индивидуален характер. Всеки човек по своему проявява стремеж към овладява-

не на определен обем от знания, умения, усвояване на натрупания през вековете обществен опит.

Мотивацията за учене лежи в основата на учебната дейност. Тя осигурява ефективност на учебния процес, неговото целепологане. Мотивираният ученик е активен субект в процеса на учене, а това осигурява успех на дейността. Мотивацията за учене обединява в себе си понятията, които отразяват различни страни на учебната активност – „желание за учебна работа“ и др.

Познавателната дейност има четири основни взаимосвързани помежду си страни – целево-функционална, съдържателна, процесуално-результативна и организационно-личностнообусловена страна.

Анализирайки страните на познавателната дейност, по-конкретно **целево-функционалната ѝ страна**, установяваме, че у учениците се поражда отношение към нея, изразяващо се в удовлетвореност и насоченост. Удовлетвореността от дейността е от голямо значение за малките ученици. Те са емоционални, в голяма степен доверчиви към всичко, което се поглася от възрастните. С желание се включват в дейност, която е интересна, привлекателна и най-важното – пряко насочена към тях.

Съдържателната страна на учебната дейност е съставена от няколко компонента – характер на учебното съдържание, задачи за решаване, форми и начини за изпълнение на учебната работа. Тези компоненти оказват влияние върху учащите се, като пораждаат едно или друго отношение към ученето.

Процесуално-результативната страна на учебната дейност по своята същност оказва много силно въздействие върху учениците и предизвиква отношение от тяхна страна. Някои действия и операции се харесват от учениците, а други не са предпочитани от тях. Ако има съответствие между целите, стремежите, интересите на учениците и действията и операциите, които изпълняват, тогава се поражда положително отношение точно към процесуално-результативната страна на учебната дейност.

Организационната и личностната страна на учебната дейност се явява съвкупност от много фактори – организационно-управленски, дидактически и конкретнометодически структури и решения, опита на учениците, техните знания, способности, чувства и др.

Личността на учителя също е решаващ фактор за отношението на учениците към познавателната дейност в училище. Морално-психологическият му облик, педагогическият му авторитет, умението му ясно, достъпно да излага учебния материал, както и организаторските му способности формират едно или друго отношение на учениците към ученето.

Трябва обаче да подчертаем, че представата за учителя в съвременното общество постепенно се променя. Отдавна отмина времето, когато той бе безспорен авторитет и основен източник на информация. Представата за учителя като „социален инженер“ се сменя постепенно с представата за учителя като „мениджър“. Повишава се ръководната роля на преподавателя, той избира насоката в работата си с учениците, стила, методите и формата за работа с тях. В същото време обаче се повишава и неговата отговорност за крайните резултати от познавателната дейност.

Необходимо е постепенно превес в отношенията учител – ученик да вземе така нареченото „отворено“ поведение от страна на преподавателя. Учителят изяснява, стимулира, улеснява учениците, дава им възможност за по-пълноценна самостоятелна дейност – познавателна и практическа. От своя страна, неговите ученици имат възможност да откриват, експериментират, синтезират. Учители, които се характеризират със „затворено“ поведение, съдят, мъмрят, разпитват, пренебрегват в известна степен своите ученици. От своя страна, те репродуцират факти и явления, действията им са рутинни, по-малко проявяват творчество и самостоятелност.

За активизиране на познавателната дейност на учениците голям дял има проблемното обучение:

- възникване на проблемна ситуация;
- анализ на проблема, диференциране и дефинирането му;
- първи неадекватни опити за решаване на учебния проблем;
- актуализиране на наличните знания и умения, формулиране на предложения-хипотези; използване на познати средства;
- търсене на нови средства, допълнителна информация, сравнения и намиране на решението на проблема;
- реализация на решението;
- проверка на решението, анализ на грешките;
- включване на резултатите от решението на проблема в по-нататъшното обучение.

За основни характеристики на гудактическата проблемност се сочат: напрежение от затруднението, инсцениране, анализ от различна гледна точка, наличие на съмнение и критичност, липса на строга локализация в процеса на обучение).

Обучението по „Домашен бит и техника“ предлага богати възможности за активизиране на учениците по време на урок, за поставянето им в проблемна ситуация. Дейността на малките ученици се изразява предимно в практически действия с разнообразни средства за труд. Творческата активност на учениците се свързва главно с технологическото и техническото творчество. Тя може да бъде проявена както в познавателната, така и в конструкторско-технологичната и производствена дейност.

В процеса на познавателната дейност в часовете по „Домашен бит и техника“ се забелязват някои особености):

- проблемно-познавателните задачи се проверяват непосредствено в трудовата дейност;
- много често ученикът сам забелязва възникналия проблем и го решава напълно самостоятелно;
- с оглед ограниченото учебно време – 35 мин., учениците са принудени да преодоляват възникналия проблем за кратко време;
- учениците проявяват творчество по време на познавателната си дейност, като предлагат варианти за решение.

Пълния текст четете в сп. „Професионално образование“, кн. 1

Езикът е ключът на комуникацията

*Откъс от „Актуални аспекти на обучението
по български език – комуникативни
стратегии за социализация“*

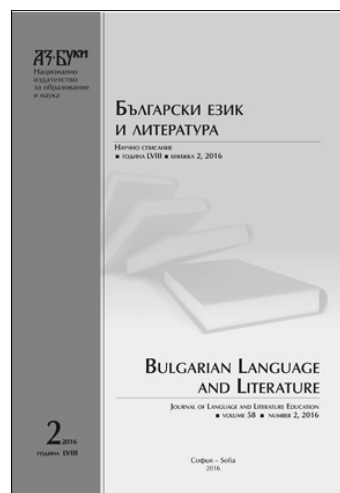
Фани Бойкова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Комуникативната насоченост на съвременното обучение е естествено следствие от развитието на науките и на социалните отношения през последните десетилетия. Съществуването на нова концепция за характера на научното знание се отразява върху рамката на учебното познание. Проблематиката за комуникативната компетентност интегрира изследователското внимание на хуманитарните науки; различни са гледните точки за изследване на реалните език и реч и взаимовръзката между тях. Често не е възможно да се отбележи границата между разпространените подходи при проучване и изучаване на езиковите структури и тяхното речево функциониране. Взаимопроникването между различните науки демонстрира комуникативния подход на интегриране на изследванията за езика от страна на лингвистиката, психологията, философията, логиката, психолингвистиката, социолингвистиката, когнитивистиката, семиотиката и др. науки, изследващи езиковата система, както и процесите на пораждање и оформяне на речта, както Р. Танкова обобщава: „Възприемането на реч, било то устна или в писмена форма, е процес на активност, свързана не само с разбиране на значение, но и с интерпретиране и конструиране на смисъл“ (Танкова, 2012: 7 – 8).

Същевременно съвременните глобализационни процеси задават нови изисквания към теорията и практиката на образованието. Комуникативната

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н.

Маргарита Георгиева

E-mail: m.georgieva@abv.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 2/2016:**

МЕТОДИКА

Актуални аспекти на обучението по български език – комуникативни стратегии за социализация / *Фани Бойкова*

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Битието на спомена ридане и спомена утеха в стихотворенията „Елегия“ от Димитър Бояджиев и „Аз искам да те помня все така“ от Димчо Дебелянов / *Стефка Караиванова*

ОПИТЪТ НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

Проектът „Образование в пиксели“ – идея с продължение / *Даниела Иванова*

СТУДЕНТСКИ ФОРУМ

Как образованието по български език и литература може да оказва съпротива на започналото в интернет „разобразоване на homo sapiens“ (Матю Крауфорд)? / *Емил Иванов*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Втори форум на българските училища в Западното полукълбо, 2016 г.

Мястото на онлайн обучението днес. Пътища за успешно преподаване във виртуална среда / *Ваня Налбантова*

Добри практики при преподаването на български език в чуждоезикова среда / *Живка Бубалова-Петрова, Велина Драмска, Симона Шкьопу*

Алтернативи в обучението по българска литература зад граница. Ролята на интегрираното обучение в израждането на национално самосъзнание / *Виолета Петрова*

Карта „Българският език на ново място по света“ / *Ана Кочева*

ПРОЕКТЪТ „ЖИВОПИСНА БЪЛГАРИЯ“

Българският Джеймс Бонд или Господин Никой – няколко криминални сюжета в българската литература / *Гергина Кръстева, Илонка Георгиева, Мария Панова*

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Оригинални помагала по български език и литература / *Ангел Петров*

Между две книги и две култури, между съвременно и универсално, между литературна критика и литературно образование / *Мая Горчева*

ориентация на модерното езиково обучение е свързана с основната му цел – развиване на комуникативноречевата компетентност, разбираана като овладяване на знания и формиране на умения, които да удовлетворяват комуникативните потребности на учениците в личен и в социален план и които да им съдействат за постигането на целите в личностната реализация в един високо технологизиран вече свят.

Вече съвсем естествено приемаме развитието на електронните средства за съхраняване, създаване и обмен на информация. Разполагаме с общодостъпни технологии и устройства за комуникация, които преогояват пространството и осигуряват възможности за виртуални срещи в реално време между хора, отдалечени на хиляди километри. Имаме достъп до неограничен обем информационни масиви от различни области на знанието във време, в което ни е удобно и необходимо да ги потърсим и използваме, без да сме зависими от нечий работен график (дигиталните библиотеки стават все по-разпространени, т.е. реална е възможността един и същ документ да се ползва едновременно от хора, които може да са дори на различни континенти). Както подчертава Л. Липчева – особеност на виртуалната библиотека е, че съчетава традициите на класическите книгохранилища с всички предимства на модерното интерактивно пространство (Липчева, 2014: 67). А това пространство предоставя перспективи, които изискват компетентност при търсене, подбор и преработване на информация, т.е. умения да се планира, да се развива и прилага стратегическо мислене, за да не се „изгуби“ личността в „безкрайното информационно море“, без да е постигнала дори и малка част от целите в общуването.

Настоящето, в което достъпът до знанието е отворен, създава нови ценностни измерения, вече всеки може да продължава да се учи и повишава квалификацията си, стига да поиска и да има съответните технологични познания и средства. Така от първостепенна важност за съвременния потребител от следващо поколение (Next Generation User) се оказва не самото придобиване на информация, а способността да я подбери, преработва и структурира в необходим за комуникацията, в която ще я представи, вид, т.е. важни са уменията за стратегически подход към заобикалящия ни свят. Динамичното ежедневие изисква от всички нас да припежаваме компетентност за общуване, която се основава не само на знанието, а и на уменията да го представяме по най-уместния за всяка комуникативна ситуация начин. Предпоставка за социалната интеграция на личността е уменията да се общува, което е в процес на усъвършенстване през целия живот, но чиито основни компетентности се формират в училищна среда, и по-специално – в рамките на обучението по български език.

В така очертания информационнотехнологи-

чен контекст на преден план излизат нуждите от развитие на нови подходи при изграждането на адекватна и адекватна комуникативна компетентност на учащите се. Съвременният образователен процес се основава на комуникативния подход, който определя като първостепенна стратегията на учене с цел да се осъществява компетентност в реални комуникативни ситуации. Контекстът на тази стратегия е зададен от Държавните образователни изисквания за учебно съдържание в културно-образователната област „Български език и литература“, които определят като търсен резултат уменията да се тълкуват и осмислят взаимоотношенията между реалните факти и тяхната речева реализация, да се разбира и оценява светът в разнообразните ситуации на общуване, да се изграждат стратегии за личностна реализация с цел подготвяне на учениците за резултатно участие в различни социални практики, осъществявани в разнообразни обществени сфери – битова, научна, официално-делова и т.н. Споделяме идеята на Фр. Растие, че науките за културата имат призвание да покажат семиотичния характер на човешката вселена и да признаят участието на човека като актьор, надарен с афекти и отговорност (Растие, 2003: 355), а обучението по български език е една от тези науки, защото формира менталитет и изгражда картина на света, превръща обучаващата личност в носител и творец на култура (Димчев, 2012: 16; 106 – 108). А според А. Петров „овладяващият култура ученик е човек, който действа чрез езика с две основни цели: да възприема, да осмисля и да разбира света; да преобразува света“ (Петров, 2001). В контекста на представените идеи се разглеждат комуникативните стратегии, както и възможностите, които предоставя интеракцията в обучението чрез приложението на различни игрови методи за усвояване на социокултурни компетентности за уместни речеви изяви.

Изучаването на езика, на нормативната употреба на езиковите средства, на специфичните социокултурни употреби на речевите продукти (текстове с различна специфика според стила, регистъра, жанра) предоставя възможности да се формира способност за възприемането на света в многообразието от човешки отношения и културни стереотипи. Развитието на уменията за успешна речева комуникация се основа за усъвършенстване на социалната адаптивност на личността и нейното интегриране в обществото, което предполага усвояването на социално приемливи стратегии на общуване, отличителни характеристики на културологично и комуникативноориентираното обучение по български език, в което според В. Кръстанова е уместно да се работи за овладяване на комуникативни стратегии с учебен характер, които са основа за формиране на знания и умения за стратегийно мислене (Кръстанова, 2005: 76).

Стратегийната компетентност се свързва с уменията да можеш да преодоляваш затруднения при среща с непозната езикова и неезикова информация в разнообразни ситуации на общуване, овладяване според В. Кръстанова на знания и умения за успешно речево общуване чрез различни комуникативни стратегии; знания за различните начини и средства за прилагане на усвоеното, за условията, при които това е възможно и рационално; умения да се контролира и управлява речевото поведение; умения за критическо мислене (Кръстанова, 2009: 14).

Специфична характеристика на обучението по български език е овладяването в учебна среда на различни аспекти на култура: лингвистични, комуникативноречеви и други, формиращи специфичната култура, основаваща се на личния социокултурен опит на учащите, с личната им мотивация. Развиването на комуникативната компетентност е свързано с развитието на комуникативноречеви умения от два типа: за създаване на текст, посредством който се предава смисълът, необходим за решаването на определена комуникативна задача при специфичните условия на общуването; за възприемане на текст и извличане на вложения в него смисъл (Димчев, 1998: 48). В този план на разглеждане на ролята на текста за развиване на комуникативноречеви умения е важно вниманието да бъде насочено към текста като средство за комуникация (ежедневното официално, делово, битово, научно, медийно общуване се осъществява чрез възприемане, разбиране и създаване на тек-

стове – разкази, преразкази, съобщения, документи) и като обект на изучаване на стратегии и механизми за осъществяване на общуването, а понятието за стратегия да се очертае през призмата на присъщия ѝ комуникативен статус.

В съвременния научен дискурс понятието за стратегия е обект на многостранно тълкуване в изследователското поле на педагогиката, педагогическата психология, методиката на обучение и т.н. Мненията и специфичните интерпретации на разбирането за стратегия могат да се обединят около схващането за планиране на бъдещи действия с определена степен на вероятност за постигане на определена цел. Когато анализира същността на стратегията от педагогическа гледна точка, Пл. Радев подчертава, че стратегията е правило за вземане на решение, което се осъществява чрез познавателни операции (обобщаване, абстрахиране, сравняване и др.) и чрез различни действия (Радев, 2007: 287).

Известни са различни становища за комуникативния характер на стратегиите. Науките, свързани с изучаването на езика и неговите ситуационно обусловени речеви явления, както и изследванията в областта на образователния дискурс, интерпретират стратегиите според специфичния им статус в съответния методологически модел.

Когнитивният характер на стратегиите според Ван Дайк може да се разглежда като обща организация на последователност от действия за постигане на цел, като стратегиите имат отношение към избора, позволяващ на човек да постигне поставените цели. Като добра стратегия изследвателят определя тази, която довежда до постигане на максимално количество цели или постигането на целта се извършва според предварителния план за действие. Гъвкавостта се определя от автора като важен, контекстуалнообусловен от комуникативната ситуация признак на стратегиите; от гледна точка на разбирането на дискурса, стратегията контролира в когнитивен аспект оптималното решение на системи от задачи посредством гъвкаво и локалноуправляеми ходове в условия на недостатъчна информация за последващите действия на другите участници в комуникацията, а също и в зависимост от контекстуалното ограничаване на собствените действия (Ван Дайк, 1989: 272 – 274). Така обобщеният когнитивен характер на стратегиите насочва към необходимостта в обучението по български език да се овладяват алгоритми за извършване на отделни операции, които биха могли да се превърнат в основа за гъвкаво реструктуриране съобразно промените на ситуацията на общуване.

Това разбиране за стратегията ученият прилага към теорията за разбиране на дискурса. Според цитирания автор всеки, употребяващ езика, приписва на дискурса своя макроструктура (глобално съдържание) в зависимост от различните стратегии на интерпретация, различното знание, цели и др. Отбелязвайки, че всяка култура има своите значими събития и действия, Ван Дайк обосновава тезата, че социокултурните и комуникативните особености на ситуацията са определящи при разглеждане на контекстуалните стратегии, които позволяват общуващият дори при отсъствие на конкретна информация в дискурса да избере адекватен на ситуацията репертоар за общуване (Ван Дайк, 1989: 45; 54; 55).

Пълния текст четете в сп. „Български език и литература“, кн. 2

Има ли универсални ценности

*Откъс от „Ценностите – универсалии между
нормата и емпирията“*

Любомир Христов

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Интересът към ценностите исторически най-често е съпътствал философите моралисти поради естеството на техните занимания. Моралната философия винаги е издигала всеобщи образци (парадигми) за нравствено и човечно социално поведение, посочвала е норми, форми и всеважни нравствени императиви (заповеди) за всеобща употреба, т.е. **универсални ценности**. Тяхното предназначение като универсални правила е да внасят „световен ред“ (Weltordnung), хармония и дух на уважително благоразположение в междучовешкото пространство, да водят и „теглят“ емпиричното съзнание към висините на Идеала, към „Бъденето“ (Дължимото), а не към Биващото! Древните универсални образци са свързани със *Стария завет*: с Мойсей, *Притчите* на цар Соломон и *Еклисиаст*; с имената на Конфуций, Лао Дзъ, Сократ, Платон, Аристотел, Езон, с евангелските проповеди на апостолите и Иисус, с Марк Аврелий, Епикур, Сенека, Цицерон, бл. Августин... В по-ново време те изпълват съчиненията на Б. Спиноза, И. Кант, Шопенхауер, Ницше, Фр. Паулсен, Г. Лихтенберг, на френските моралисти М. Монтен, Волтер, Ф. Ларошфуко, Ж. Лабрюйер, Л. Вовнаръ, П. Шарон, Бюфон, на майсторите на парадокса и анекдота В. Розанов, Е.-М. Чоран, С. Лец и др.

Ценностното мислене има стара, много гревна история, която особено силно реанимира и се усилва (амплифицира) по правило в епохи на **цивилизаци-**

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Георги Апостолов

E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Д-р Атанаска Чолакова

0889 22 20 42

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 1/2016:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

ИСТОРИЯ НА ФИЛОСОФИЯТА

Синергийно-антропологична интерпретация на исихазма
/ Георги Белогашев

Връзката с „Другия“ – приемане или отхвърляне, релация между „Аз“ и „Ти“ / Лучиян Милков

Деветдесет години след Фреге. Готлоб Фреге – живот и дейност / Камен Лозев

МЕТАФИЗИКА

Топика на априорното /
Силвия Кръстева

МОРАЛНА ФИЛОСОФИЯ

Ценностите – универсалии
между нормата и емпирията /
Любомир Христов

Владимир Соловьев – човешката социалност, пречупена през призмата на нравствеността (национализъм, престъпност, икономика, война и право) / Добромир Добрев

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

Болестта срещу удоволствието: употреби на метафората на болестта в първите две десетилетия на комунистическия режим в България / Гергана Попова

НОВИ ЗАГЛАВИЯ

Онтологията – патосът на българския философски разум / Димитър Цацов

онни мутации и катастрофизъм (преселенията на народите, междуособиците, войните, падането на Римската империя, на Източната Византийска империя, експанзията на монголизма, империята на Карл Велики, кръстоносните походи, Реформацията, Ренесанса, Френската революция, крахът на Хитлерова Германия, разпадането на евразийския Източен блок в края на XX век) и пр. Това са епохи на духовни, етнически и „пасионарни“ брожения на народите, на териториални разширения, на верски и идејни инвазии, инкарнации, съпътствани от племенен, етнически триумфализъм и фанатизъм, или както е сега, в началото на новото III хилядолетие, резултат на експанзивен, завоевателен и користен геостратегически глобализъм.

а) Детерминанти на „ценностното мислене“ през XIX век

В историята на новата западноевропейска философия ценностното мислене обхваща настойчиво западния дух и го обръща към други, по-малко известни и нови неизследвани хоризонти. Причините за ценностната деклинация са с множество измерения и те всъщност регистрират промените в духовната ситуация в Европа през XVIII – XIX век. Центровете на ценностната преориентация за Западна Европа са Германия и Франция, а за Източна – Русия. Сред духовните причини за тематичните изменения на философското умонастроение безусловно трябва да се отбележи **умората** на Западния Дух от продължителното векове наред неограничено господство на рационализма под диктата на Разума и на рационалистичните философски построения. Върхът на логическото системостроителство безспорно е немската класическа философия в лицето на майстора на диалектиката Хегел. И доколкото диалектическият идеализъм се самозапъква в системата на Хегел, философският дух може да има две усещания: първото, за **самоизчерпаност** в границите на Системата и второто усещане – за **повтаряща се обреченост на Вечността**, доколкото абсолютната истина, получена от философията на върха на триагата на Абсолютния дух („изкуство – религия – философия“), съвпада го тъждественост с изходната креативно-конституираща „Персона“ (Деминуа) на цялата Хегелова система – Абсолютната Идея! Тук Краят е Начало и обратно! Тази тъждественост като гревен идеал (безкрайната кръгообразност) осъжда по-нататъшното движение на „вечно възвръщане“ към себе си! Ценностното мислене, което завладява главно немските, френските и руските мислителски през XIX век, естествено търси **прорив и нови възможности** за неспокойния дух на философията. По този начин интелектуалният живот се **компликува и комплицира**, защото истинският живот на Логоса е неограничената проблемна сложност и защото стро-

гата погрешеност на парадно строените и чинно маршируващи логически понятия и категории вече не може да го слисв, възхищав и fasciniра! Формално скъсването със системосъздаващите философски начинания, с „големите системи“ и тяхното предефиниране се ознаменува просто с префикса „нео“ (ново) – неохегелианство, неокантианство, неохеллингизъм, младохегелианци, старохегелианци и пр., но причините са по-дълбоки: западноевропейският философски дух **разширява своя обхват**.

В него се включват несъзнавано (eo ipso) и източни инспирации, умонастроения и състояния на душата и интелекта. В западната духовно-интелектуална „симфония“ се включват източни тоналности и „композиции“, които поне първоначално контрастират странно върху оразмерената и култивирана от западния Разум духовна територия. Европа опознава Изтока и разширява тематичната амплитуда на своите търсения чрез идеите на Ориента, Русия, Индия, Китай, Персия и пр. Блестящият руски философ В. Розанов улавя този западен порив така: „Свещеният, светият Изток – родина на всички приказки, родната люлка на всички религии, гората на историята... Обичам го... намирам в него Мойсей и Шекспир. Западнят е пълен с източни смущения, с тъга по общата ни източна родина!“ (Розанов, В. *Зачарованный лес*).

В основата на ценностната ориентация на европейския дух през XIX век лежат и вечната критическа неудовлетвореност, и нажеженият до крайност философски **мисловен бунт** – радикална реакция на променящата се социална и историческа обстановка в Европа. Научният и техническият прогрес, които обслужват развиващата се капиталистическа система, индигират иновациите и без да се превръщат изцяло в „служия на капитала“, тласкат напред модернизирването на машинното производство и утвърждаването на **позитивно-прагматичния дух**. Следствията от тези трансформации са амбивалентни. Западното общество се реструктурира чрез технологични открития, които освобождават излишната работна ръка, а тя чрез миграция към фабричните центрове обезлюдява селските райони, пренасища демографски градовете, които съгласно средновековната констатация правят човека „свободен“, а съгласно съвременната – безотговорен! Добива ускорение и се подсилва класовото и съсловното „притриване“ и възникват неизбежни напрежения по линията на съприкосновенията, при които става евидентен и скандален ефектът на концентриращото се богатство и натрупващата се мизерия. Блестящата проза на Х. Хайне и „вертепните“ и социалните романи на Е. Зола, на О. Балзак удостоверяват фактически тази отровна от еснафство и меркантилизъм нерадостна обществена атмосфера... Всичко това радикализира **мисловния бунт** в Западна Европа и го оформя **политически, социално, философски и духовно**.

Изостря се **политическата и обществената борба** – за социални права (нормиран работен ден, за детския и женския труд, право на гласоподаване, здравеопазване и пр.). Младият (тогава) Маркс се гаври с пруския монарх и монархизма, наричайки го „кормчия на кораба на глупаците“, за което е изгонен от Германия; Ницше си спечелва силни врагове с нигилизма към християнската религия; в Англия бушуват „лудитите“ – „машиноразрушители“ (1811 – 1818); „чартистите“ воюват за повече свободи (1837 – 1850); във Франция избухва Лионското въстание (1831) и тържествува страховитото Парижката комуна (1871); в Германия пламва Силезийското въстание (1844); в Русия „народоволците“ убиват император Александър II (1881); в България се води борба за национално освобождение – Ботев громи турските насилици, Левски организира комитети за революционно въстание...

Пълния текст четете в сп. „Философия“, кн. 1